

ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม: พ.ร.บ. 2540 กับสัญญาสำเร็จรูป ข้อยกเว้นความรับผิด และข้อห้ามแข่งขัน

โดย เอกสยาม ชัยศรี ที่ปรึกษากฎหมาย
บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด

เนื้อหานี้เป็นข้อมูลกฎหมายทั่วไป ไม่ใช่ความเห็นทางกฎหมายเฉพาะ กรณี การพิจารณาแต่ละเรื่อง ต้องอาศัย
ข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานของเรื่องนั้น ฉบับออนไลน์ที่ปรับปรุงล่าสุดอยู่ที่ [https://
eksiamcorporatelaw.com/articles/unfair-contract-terms-act-thailand.html](https://eksiamcorporatelaw.com/articles/unfair-contract-terms-act-thailand.html)

ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม คือ ข้อตกลงที่ทำให้ผู้ประกอบการ ผู้กำหนดสัญญาสำเร็จรูป หรือผู้ซื้อฝาก ได้
เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายเกินสมควร ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 4
ข้อตกลงเช่นนี้ไม่ตกเป็นโมฆะทั้งข้อ แต่ศาลให้มีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี
กฎหมายนี้ใช้กับสัญญาผู้บริโภค สัญญาสำเร็จรูป และสัญญาขายฝาก รวมถึงสัญญาสำเร็จรูปที่บริษัททำกับ
บริษัทด้วย

กฎหมายและคดีที่ใช้อ้างอิงในบทความนี้

- พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 3 4 5 6 7 8 10 11 12
- Unfair Contract Terms Act 1977 (อังกฤษ), BGB มาตรา 305 307 310 (เยอรมนี), Uniform Commercial Code มาตรา 2-302 (สหรัฐอเมริกา)

แนวคำพิพากษา: คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3010/2565 และ 8374/2559

ความหมายของข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมตามมาตรา 4

มาตรา 4 วรรคหนึ่งกำหนดสัญญาสามประเภทที่อยู่ในบังคับของกฎหมาย ได้แก่ สัญญาระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพ สัญญาสำเร็จรูป และสัญญาขายฝาก ข้อตกลงในสัญญาเหล่านี้ที่ทำให้ฝ่ายหนึ่งได้เปรียบอีกฝ่ายเกินสมควร เป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม และมีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี

ตัวบทมาตรา 4 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า

"ข้อตกลงในสัญญา ระหว่าง ผู้บริโภค กับ ผู้ประกอบธุรกิจ การค้า หรือ วิชาชีพ หรือ ใน สัญญาสำเร็จรูป หรือ ใน สัญญาขายฝาก ที่ ทำให้ ผู้ประกอบธุรกิจ การค้า หรือ วิชาชีพ หรือ ผู้กำหนด สัญญาสำเร็จรูป หรือ ผู้ซื้อ ฝาก ได้ เปรียบ คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเกินสมควร เป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม และให้มีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรม และพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น"

: พ.ร.บ.ว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 4 วรรคหนึ่ง^[1]

ผลทางกฎหมายของมาตรานี้ต่างจากหลักเรื่องโมฆะใน ป.พ.พ. ข้อตกลงที่ไม่เป็นธรรมยังมีผลอยู่ ศาลเพียงปรับให้เหลือเท่าที่เป็นธรรม เช่น ลด ระยะเวลา ห้าม แข่งขัน หรือไม่ให้ช้อยกเว้น ความรับผิดชอบ ใช้กับ ความเสียหายบางประเภท คู่สัญญาที่ร่างข้อตกลงไว้กว้างเกินไปจึงไม่ได้เสียข้อตกลงทั้งหมด แต่ก็ไม่ได้ประโยชน์เต็มตามถ้อยคำ

กฎหมายนี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อ 16 พฤศจิกายน 2540 และใช้บังคับเมื่อพ้นหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันประกาศ มาตรา 12 ไม่ให้ใช้บังคับกับนิติกรรมหรือสัญญาที่ทำขึ้นก่อนวันใช้บังคับ^[2] หมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติอธิบายว่า หลัก ความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนาเปิดช่องให้ฝ่ายที่มีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจเหนือกว่าเอาเปรียบอีกฝ่าย รัฐจึงกำหนดแนวทางให้ศาลใช้วินิจฉัยว่าข้อสัญญาใดไม่เป็นธรรม

[3]

สัญญาสำเร็จรูประหว่างบริษัทกับบริษัท

สัญญาสำเร็จรูป คือ สัญญาที่ทำเป็นลายลักษณ์อักษร โดยกำหนดข้อสัญญาที่เป็นสาระสำคัญไว้ล่วงหน้า ซึ่งคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งนำมาใช้ในการประกอบกิจการของตน นิยามในมาตรา 3 ไม่ได้จำกัดว่าคู่สัญญาอีกฝ่ายต้องเป็นผู้บริโภค แบบสัญญาจัดซื้อ สัญญาเช่า หรือเงื่อนไขการให้บริการที่บริษัทใช้กับคู่ค้าทุกราย จึงอาจเป็นสัญญาสำเร็จรูปตามกฎหมายนี้

"สัญญาสำเร็จรูป" หมายความว่า สัญญาที่ทำเป็นลายลักษณ์อักษรโดยมีการกำหนดข้อสัญญาที่เป็นสาระสำคัญไว้ล่วงหน้า ไม่ว่าจะทำในรูปแบบใด ซึ่งคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดนำมาใช้ในการประกอบกิจการของตน"

: พ.ร.บ.ว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 3^[4]

ถ้อยคำของมาตรา 4 วรรคหนึ่ง แยก "สัญญาสำเร็จรูป" ออกจาก "สัญญา ระหว่าง ผู้บริโภค กับ ผู้ประกอบธุรกิจ" ด้วยคำว่า "หรือ" ผลคือ บริษัทที่ยื่นแบบสัญญาของตนให้บริษัทอื่นลงนามโดยไม่เปิดให้ต่อรองสาระสำคัญ อยู่ในฐานะ "ผู้กำหนดสัญญาสำเร็จรูป" ตามมาตรา 4 ได้ ประเด็นที่ต้องพิสูจน์ในคดีคือ ข้อสัญญาที่เป็นสาระสำคัญกำหนดไว้ล่วงหน้าจริงหรือไม่ และคู่สัญญาอีกฝ่ายได้เจรจาแก้ไขข้อนั้นหรือไม่

มาตรา 4 วรรคสองวางหลักการตีความไว้ว่า ในกรณีที่มีข้อสงสัย ให้ตีความสัญญาสำเร็จรูปไปในทางที่เป็นคุณแก่ฝ่ายที่ไม่ได้เป็นผู้กำหนดสัญญาสำเร็จรูป^[5] หลักนี้ทำให้ถ้อยคำกำกวมในแบบสัญญาของบริษัทเป็นความเสี่ยงของบริษัทเอง ฝ่ายที่ร่างสัญญาควรใช้ถ้อยคำที่ชัดและนิยามศัพท์สำคัญไว้ในสัญญา ส่วนหลักทั่วไปเรื่องการเกิดสัญญาและการตีความเจตนาอยู่ในบทความก่อนลงนามในสัญญา

ข้อตกลงที่ได้เปรียบเกินสมควรตามมาตรา 4 วรรคสาม

มาตรา 4 วรรคสามใช้เกณฑ์ว่า ข้อตกลงที่ให้คู่สัญญาอีกฝ่ายปฏิบัติหรือรับภาระเกินกว่าที่วิญญูชนจะพึงคาดหมายได้ตามปกติ อาจถือได้ว่าทำให้ได้เปรียบ คู่สัญญา อีก ฝ่าย และ ยกตัวอย่างไว้แก่ อนุมาตรา ห้า อนุมาตราแรกใช้กับสัญญาธุรกิจทั่วไป ส่วนอนุมาตรา (6) ถึง (9) เป็นเรื่องขายฝาก เช่าซื้อ บัตรเครดิต และ ดอกเบี้ยทบต้น

ตัวอย่างห้าอนุมาตราแรก^[6] ได้แก่

- ข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดที่เกิดจากการผิดสัญญา (1)
- ข้อตกลงให้ต้องรับผิดหรือรับภาระมากกว่าที่กฎหมายกำหนด (2)
- ข้อตกลงให้สัญญาสิ้นสุดลงโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร หรือให้สิทธิบอกเลิกสัญญาได้โดยอีกฝ่ายไม่ได้ผิดสัญญาในข้อสาระสำคัญ (3)
- ข้อตกลงให้สิทธิไม่ปฏิบัติตามสัญญาข้อใดข้อหนึ่ง หรือปฏิบัติล่าช้าได้โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร (4)
- ข้อตกลงให้ฝ่ายหนึ่งเรียกให้อีกฝ่ายรับภาระเพิ่มขึ้นมากกว่าภาระในเวลาทำสัญญา (5)

คำว่า "เช่น" ในวรรคสามแสดงว่ารายการนี้เป็นตัวอย่าง ไม่ใช่รายการปิด ข้อตกลงที่ตรงกับอนุมาตราหนึ่งก็ยังไม่ใช่อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมโดยอัตโนมัติ วรรคสี่ให้ศาลนำเกณฑ์ในมาตรา 10 มาใช้ว่าการได้เปรียบนั้นเกินสมควรหรือไม่ ข้อจำกัดความรับผิดที่ต่อรองกันแล้วและสะท้อนในราคา จึงอาจใช้บังคับได้เต็มตามถ้อยคำ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3010/2565: ข้อยกเว้นความรับผิดในสัญญาเช่ารถยนต์

คดีนี้ผู้เช่ารับรถยนต์ตามสัญญาเช่า ต่อมาพบเสียงดังที่ระบบเบรกเมื่อขับถอยหลัง ผู้ให้เช่าซ่อมหลายครั้งแต่แก้ไขไม่ได้ สัญญาเช่ามีข้อตกลงว่าผู้ให้เช่าไม่ต้องรับผิดในความชำรุดบกพร่องของรถยนต์ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าข้อตกลงนี้เป็นสัญญาสำเร็จรูปที่ผู้ให้เช่า ซึ่งมีอำนาจต่อรองมากกว่า เป็นผู้กำหนด ทำให้ผู้ให้เช่าได้เปรียบผู้เช่าเกินสมควร จึงเป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม ไม่มีผลใช้บังคับตามมาตรา 4 วรรคสาม (1) ผู้ให้เช่าต้องรับผิดในความชำรุดบกพร่อง และผู้เช่ามีสิทธิบอกเลิกสัญญา^[7]

ข้อเท็จจริงที่ศาลให้น้ำหนักมีสามข้อ ข้อแรก ข้อตกลงอยู่ในแบบสัญญาที่ผู้ให้เช่ากำหนด ข้อที่สอง อำนาจต่อรองของคู่สัญญาไม่เท่ากัน ข้อที่สาม ความชำรุดเกิดที่ระบบเกี่ยวกับความปลอดภัยและกระทบประโยชน์ที่มุ่งจะใช้ตามปกติ บริษัทที่ใช้ข้อยกเว้นความรับผิดแบบกว้างในแบบสัญญาของตน ควรประเมินข้อนี้ตามข้อเท็จจริงสามข้อนี้ก่อนนำไปใช้

ข้อห้ามแข่งขันและข้อจำกัดการประกอบอาชีพตามมาตรา 5

มาตรา 5 ใช้กับข้อตกลงจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพในการประกอบอาชีพการงาน หรือในการทำนิติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจ ข้อตกลงที่ไม่เป็นโมฆะแต่ทำให้ผู้ถูกจำกัดสิทธิรับภาระมากกว่าที่จะพึงคาดหมายได้ตามปกติ มีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี มาตรานี้ใช้กับทุกสัญญา ไม่จำกัดเฉพาะสัญญาผู้บริโภคหรือสัญญาสำเร็จรูป

"ข้อตกลงจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพในการประกอบอาชีพการงาน หรือการทำนิติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพซึ่งไม่เป็นโมฆะ แต่เป็นข้อตกลงที่ทำให้ผู้ถูกจำกัดสิทธิ หรือเสรีภาพต้องรับภาระมากกว่าที่จะพึงคาดหมายได้ตามปกติ ให้มีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น"

: พ.ร.บ.ว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 5 วรรคหนึ่ง^[8]

มาตรา 5 วรรคสองให้ศาลพิเคราะห์ที่เรื่อง ได้แก่ ขอบเขตด้านพื้นที่ ระยะเวลาของการจำกัดสิทธิ ความสามารถและโอกาสของผู้ถูกจำกัดสิทธิในการประกอบอาชีพในรูปแบบอื่นหรือกับบุคคลอื่น และทางได้เสียทุกอย่าง อันชอบด้วยกฎหมาย ของ คู่สัญญา ใน ทาง ธุรกิจ ข้อตกลง ประเภท นี้ พบ ใน สัญญาจ้าง ผู้บริหาร สัญญาขายกิจการที่ผู้ขายรับว่าจะไม่เปิดกิจการแข่ง สัญญาแฟรนไชส์ และสัญญาตัวแทนจำหน่ายแต่ผู้เดียว

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8374/2559: ข้อห้ามทำงานกับคู่แข่งสองปี

สัญญาจ้างแรงงานในคดีนี้ห้ามลูกจ้างตำแหน่งเจ้าหน้าที่บริหารงานขายอาวุโสไปทำงานกับนายจ้างอื่นที่ประกอบธุรกิจอย่างเดียวกันหรือแข่งขันกับนายจ้างภายในสองปีนับแต่สัญญาจ้างสิ้นสุด ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ข้อตกลงนี้รักษาสิทธิและประโยชน์ของคู่กรณีโดยชอบ ไม่เกินสมควรหรือเอาเปรียบกันจนเข้าลักษณะข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม จึงใช้บังคับกับลูกจ้างได้ ลูกจ้างที่ลาออกแล้วไปทำงานกับบริษัทที่ประกอบธุรกิจเดียวกันภายในสองปีต้องรับผิดชอบค่าเสียหายตามสัญญา^[9]

ศาลให้น้ำหนักกับตำแหน่งงานของลูกจ้าง ซึ่งเป็นหน้าที่ที่กระทบการค้าของนายจ้างโดยตรง ข้อห้ามแข่งขันที่ผูกกับตำแหน่งและข้อมูลที่ลูกจ้างเข้าถึงจริงจึงมีโอกาสใช้บังคับได้มากกว่าข้อห้ามแบบเดียวกันสำหรับพนักงานทุกคน รายละเอียดการร่างข้อห้ามแข่งขันในสัญญาจ้างอยู่ในบทความสัญญาจ้างงาน ส่วนค่าชดเชยและการบอกกล่าวล่วงหน้าเมื่อสัญญาจ้างสิ้นสุด อยู่ในบทความสิทธิและหน้าที่ของนายจ้างเมื่อเลิกจ้าง

ข้อยกเว้นและข้อจำกัดความรับผิดตามมาตรา 6 ถึง 8

มาตรา 8 แบ่งข้อยกเว้นความรับผิดเป็นสองกลุ่ม ความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย หรืออนามัย ที่เกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ยกข้อยกเว้นขึ้นอ้างไม่ได้เลย ความเสียหายอื่น ข้อยกเว้นที่ไม่เป็นโมฆะมีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี หลักนี้ใช้ทั้งกับข้อตกลงในสัญญา ประกาศ และคำแจ้งความที่ทำไว้ล่วงหน้า

มาตรา 8 วรรคหนึ่งครอบคลุมทั้งความรับผิดเพื่อละเมิดและความรับผิดเพื่อผิดสัญญา^[10] ป้ายหรือเงื่อนไขในเว็บไซต์ที่เขียนว่า "บริษัทไม่รับผิดชอบต่อการบาดเจ็บทุกกรณี" จึงคุ้มครองบริษัทไม่ได้ ถ้าการบาดเจ็บเกิดจากความประมาทเลินเล่อของบริษัทหรือของบุคคลที่บริษัทต้องรับผิดชอบ ส่วนความเสียหายทางทรัพย์สินหรือผลประโยชน์ทางการค้า ข้อจำกัดความรับผิดยังใช้ได้ภายในขอบเขตที่เป็นธรรม

มาตรา 6 เป็นเรื่องของสัญญาผู้บริโภคที่มีการส่งมอบทรัพย์สิน ผู้ประกอบธุรกิจจะตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่องหรือการรอนสิทธิไม่ได้ เว้นแต่ผู้บริโภครู้ถึงความชำรุดบกพร่องหรือเหตุแห่งการรอนสิทธิอยู่แล้วในขณะทำสัญญา ซึ่งในกรณีนั้นข้อตกลงมีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี^[11] มาตรา 7 ให้ศาลลดมัดจำที่สูงเกินส่วนลงให้รับได้เพียงเท่าความเสียหายที่แท้จริง^[12] บริษัทที่ขายสินค้าให้ทั้งผู้บริโภคและลูกค้าธุรกิจ ควรแยกเงื่อนไขการรับประกันของสองกลุ่มออกจากกัน

เกณฑ์ที่ศาลใช้ตามมาตรา 10 และข้อห้ามตามมาตรา 11

มาตรา 10 ให้ศาล พิจารณา พิจารณาว่า ข้อสัญญา ควร มีผลบังคับ เพียงใด รวมทั้ง ความ สุจริต อำนาจต่อรอง ฐานะทางเศรษฐกิจ ความรู้ความเข้าใจ ความสันทัดจัดเจน ความคาดหวัง แนวทางที่เคยปฏิบัติ ทางเลือกอย่างอื่น ปกติประเพณีของสัญญาชนิดนั้น เวลาและสถานที่ทำสัญญา และภาระที่หนักกว่ามากของฝ่ายหนึ่ง มาตรา 11 ทำให้ข้อสัญญาที่ตกลงไม่ใช้กฎหมายนี้เป็นโมฆะ

เกณฑ์ในมาตรา 10^[2] ทำให้ผลของคดีระหว่างบริษัทกับบริษัทต่างจากคดีผู้บริโภค บริษัทขนาดใหญ่ที่มีฝ่ายกฎหมายและเคยใช้สัญญาชนิดเดียวกันมาก่อน มีความสันทัดจัดเจนและความคาดหวังต่างจากร้านค้ารายย่อย ศาลจึงอาจใช้บังคับข้อตกลงเดียวกันกับคู่สัญญาสองรายต่างกัน หลักฐานการเจรจา ร่างสัญญาที่แก้ไขกลับไปกลับมา และราคาที่สะท้อนการรับความเสี่ยง จึงเป็นพยานสำคัญของฝ่ายที่ต้องการให้ข้อตกลงใช้บังคับได้เต็มตามถ้อยคำ

ข้อสัญญาไม่เป็นธรรมในกฎหมายเปรียบเทียบ: อังกฤษ เยอรมนี และสหรัฐอเมริกา

อังกฤษ เยอรมนี และสหรัฐอเมริกา ควบคุมข้อสัญญาไม่เป็นธรรมด้วยเกณฑ์ต่างกัน อังกฤษใช้เกณฑ์ความสมเหตุสมผลกับข้อยกเว้นความรับผิด เยอรมนีทำให้ข้อกำหนดในแบบสัญญาที่เอาเปรียบเกินสมควรไม่มีผล และสหรัฐอเมริกาให้ศาลปฏิเสธการบังคับข้อสัญญาที่ไม่มีมีนธรรม กฎหมายไทยต่างจากทั้งสามระบบที่ให้ศาลปรับข้อสัญญาให้มีผลเท่าที่เป็นธรรม

อังกฤษ Unfair Contract Terms Act 1977 section 2(1) ห้ามยกเว้นหรือจำกัดความรับผิด ต่อความตาย หรือการบาดเจ็บที่เกิดจาก ความประมาทเลินเล่อ และ section 2(2) ให้ข้อยกเว้น ความ รับผิด ต่อ ความเสียหายอื่นใช้ได้เท่าที่ผ่านเกณฑ์ความสมเหตุสมผล^[13] section 11(1) นิยามเกณฑ์นี้ว่าข้อสัญญาต้องเป็น

ข้อที่เป็นธรรมและสมเหตุสมผล โดยดูพฤติการณ์ที่คู่สัญญาหรือควรรู้ในเวลาทำสัญญา^[14] โครงสร้างนี้ใกล้เคียงกับมาตรา 8 ของไทย สัญญากับผู้บริโภคในอังกฤษปัจจุบันแยกไปอยู่ในกฎหมายอีกฉบับ ตามที่ section 2(4) ระบุว่า section 2 ไม่ใช้กับข้อสัญญาในสัญญาผู้บริโภค

เยอรมนี BGB มาตรา 305 วรรคหนึ่งนิยามข้อกำหนดสัญญาทั่วไป (Allgemeine Geschäftsbedingungen) ว่าเป็นเงื่อนไขที่ร่างไว้ล่วงหน้าสำหรับสัญญาจำนวนมาก ซึ่งฝ่ายหนึ่งยื่นให้อีกฝ่ายเมื่อทำสัญญา มาตรา 307 วรรคหนึ่งให้ข้อกำหนดที่ทำให้คู่สัญญาเสียเปรียบเกินสมควรโดยขัดต่อหลักสุจริต ไม่มีผล^[15] มาตรา 310 วรรคหนึ่งยกเว้นบัญชีข้อต้องห้ามบางส่วนเมื่อใช้กับผู้ประกอบการ แต่ยังให้ใช้มาตรา 307 และให้คำนึงถึงประเพณีทางการค้า^[16] เยอรมนีจึงควบคุมแบบสัญญาระหว่างธุรกิจเช่นเดียวกับไทย

สหรัฐอเมริกา Uniform Commercial Code มาตรา 2-302(1) ใช้กับสัญญาซื้อขายสินค้า ถ้าศาลเห็นว่าสัญญาหรือข้อสัญญาใดไม่มีมโนธรรม (unconscionable) ในเวลาทำสัญญา ศาลอาจปฏิเสธการบังคับทั้งสัญญา บังคับส่วนที่เหลือโดยตัดข้อนั้นออก หรือจำกัดการใช้ข้อนั้นเพื่อไม่ให้เกิดผลที่ไม่มีมโนธรรม^[17] ทางเลือกข้อสุดท้ายใกล้เคียงกับวิธีของไทยที่ศาลปรับขอบเขตข้อสัญญา

ประเด็น	ไทย (พ.ร.บ. 2540)	อังกฤษ (UCTA 1977)	เยอรมนี (BGB)	สหรัฐอเมริกา (UCC)
เกณฑ์หลัก	ได้เปรียบเกินสมควร (ม.4)	ความสมเหตุสมผล (s.11)	เสียเปรียบเกินสมควร โดยขัดหลักสุจริต (ม. 307)	ไม่มีมโนธรรม (2-302)
ผลของข้อที่ไม่ผ่านเกณฑ์	บังคับได้เท่าที่เป็นธรรม	ใช้ไม่ได้	ไม่มีผล	ไม่บังคับ ตัดออก หรือ จำกัดการใช้
ใช้กับสัญญาระหว่างธุรกิจ	ใช่ เมื่อเป็นสัญญาสำเร็จรูป	ใช่	ใช่ มาตรา 307 (ม.310)	ใช้กับสัญญาซื้อขายสินค้า
ความเสียหายต่อชีวิตหรือร่างกายจากความประมาท	ยกเว้นไม่ได้ (ม.8)	ยกเว้นไม่ได้ (s.2(1))	ไม่ได้ตรวจในบทความนี้	ไม่ได้ตรวจในบทความนี้

สัญญาสำเร็จรูปในมุมมองเศรษฐศาสตร์

นิติเศรษฐศาสตร์มองสัญญาสำเร็จรูปสองด้าน ด้านหนึ่งแบบสัญญาช่วยลดต้นทุนการผลิตและการจำหน่าย ทำให้ราคาต่ำลง อีกด้านหนึ่งฝ่ายที่ไม่ได้ร่างมักไม่มีทางเลือกที่จะหาเงื่อนไขที่ดีกว่า งานวิชาการที่ศึกษาเรื่องนี้ช่วยอธิบายว่าทำไมกฎหมายไทยเลือกให้ศาลปรับข้อสัญญา แทนการห้ามสัญญาสำเร็จรูปทั้งหมด

Friedrich Kessler เขียนไว้ใน Columbia Law Review ปี ค.ศ. 1943 ว่า การผลิตและการจำหน่ายจำนวนมากทำให้สัญญามาตรฐานเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ข้อกำหนดที่เหมือนกันช่วยให้ธุรกิจคำนวณความเสี่ยงได้แม่นยำ และถ้าต้นทุนที่ลดลงสะท้อนในราคา สังคมโดยรวมได้ประโยชน์ แต่ Kessler ชี้ต่อว่า สัญญามาตรฐานมักใช้โดยธุรกิจที่มีอำนาจต่อรองสูง ฝ่ายที่อ่อนกว่ามักเลือกเงื่อนไขอื่นไม่ได้ เพราะผู้ร่างผูกขาดตลาด หรือเพราะคู่แข่งทุกรายใช้ข้อสัญญาเดียวกัน^[18] ข้อสังเกตนี้ตรงกับหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติของไทยที่อ้างถึงอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจที่ไม่เท่ากัน

Lucian Bebchuk และ Richard Posner เสนอคำอธิบายอีกด้านใน Michigan Law Review ปี ค.ศ. 2006 ว่า สัญญาที่เขียนให้ผู้ขายได้เปรียบอาจเกิดขึ้นแม้ในตลาดที่แข่งขันกัน ผู้ขายถูกยับยั้งด้วยชื่อเสียงของตน ส่วนผู้บริโภคคนหนึ่งไม่มีชื่อเสียงที่จะเสีย ข้อสัญญาที่เอียงไปทางผู้ขายจึงให้ดุลพินิจแก่ผู้ขายในการปฏิบัติต่อลูกค้า และคุ้มครองผู้ขายจากผู้ซื้อที่ฉวยโอกาส^[19] งานนี้อธิบายว่า ทำไมมาตรา 10 ของไทยให้ศาลดูพฤติการณ์ทั้งปวง รวมทั้งแนวทางที่เคยปฏิบัติ แทนการถือว่าข้อสัญญาที่เอียงข้างหนึ่งไม่เป็นธรรมเสมอ ข้อที่ต้องระวังคือ ข้อเสนอของทั้งสองท่านตั้งอยู่บนตลาดผู้บริโภค เมื่อนำมาใช้กับสัญญาระหว่างธุรกิจ ปัจจัยเรื่องชื่อเสียงมีอยู่ทั้งสองฝ่าย

แนวทางสำหรับบริษัทที่ใช้แบบสัญญาของตน

บริษัทที่ใช้แบบสัญญาเดียวกับลูกค้าจำนวนมาก ลดความเสี่ยงจากพระราชบัญญัตินี้ได้ด้วยการทำให้ข้อจำกัดความรับผิดมีขอบเขตชัด แยกความเสียหายต่อชีวิตและร่างกายออก เปิดให้ลูกค้าเจรจาข้อสำคัญ และเก็บหลักฐานการเจรจาไว้ ข้อสัญญาที่ต่อรองกันจริงมีโอกาสใช้บังคับได้เต็มตามถ้อยคำมากกว่าข้อที่ยื่นให้ลงนามโดยไม่มีทางเลือก

- **ข้อจำกัดความรับผิด** กำหนดเพดานเป็นจำนวนเงินหรือสัดส่วนของค่าตอบแทน แทนการยกเว้นความรับผิดทุกกรณี และระบุชัดว่าไม่ใช้กับความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย หรืออนามัยจากความจงใจหรือประมาทเลินเล่อ

- สิทธิบอกเลิกสัญญา ผูกกับเหตุที่ระบุไว้ หรือให้ทั้งสองฝ่ายมีสิทธิเท่ากัน เพื่อไม่ให้เข้ามาตรา 4 วรรคสาม (3)
- การปรับราคาหรือภาระ ระบุสูตรหรือเหตุของการปรับ แทนสิทธิปรับฝ่ายเดียว
- ข้อห้ามแข่งขัน จำกัดประเภทธุรกิจ พื้นที่ และระยะเวลา ให้สัมพันธ์กับประโยชน์ที่ต้องคุ้มครองจริง
- นิยามศัพท์ เขียนนิยามคำสำคัญไว้ในสัญญา เพราะถ้อยคำที่มีข้อสงสัยจะตีความเป็นคุณแก่ฝ่ายที่ไม่ได้ร่าง
- บันทึกการเจรจา เก็บร่างที่แก้ไขและอีเมลเจรจาไว้ เป็นพยานเรื่องอำนาจต่อรองและความคาดหวังตามมาตรา 10
- ข้อมูลส่วนบุคคล เงื่อนไขการให้บริการที่เก็บข้อมูลลูกค้าหรือพนักงานของลูกค้า ต้องตรงกับกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลด้วย ดูบทความ PDPA สำหรับธุรกิจ

หลัก สัจจัตถิ ใน การทำสัญญา และ การใช้ สิทธิ ตาม สัญญา ใน มุม ทฤษฎี และ กฎหมาย เปรียบเทียบ อยู่ในบทความหลักสัจจัตถิในกฎหมายสัญญาบน Eksiam Legal

คำถามที่พบบ่อยเรื่องข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม

ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม คือ อะไร

ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม คือ ข้อตกลงในสัญญาผู้บริโภค สัญญาสำเร็จรูป หรือสัญญาขายฝาก ที่ทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจ ผู้กำหนดสัญญาสำเร็จรูป หรือผู้ซื้อฝาก ได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายเกินสมควร ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 4 ข้อตกลงนี้มีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี

พ.ร.บ.ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมใช้กับสัญญาระหว่างบริษัทกับบริษัทได้หรือไม่

ได้ เมื่อสัญญานั้นเป็นสัญญาสำเร็จรูป คือ สัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรที่ฝ่ายหนึ่งกำหนดข้อสาระสำคัญไว้ล่วงหน้าและนำมาใช้ในการประกอบกิจการของตน มาตรา 4 แยกสัญญาสำเร็จรูปออกจากสัญญาผู้บริโภค ส่วนข้อจำกัด การประกอบอาชีพ ตามมาตรา 5 และ ข้อยกเว้น ความ รับผิดชอบ มาตรา 8 ใช้กับ สัญญา ทุกประเภท

ข้อตกลงห้ามลูกจ้างไปทำงานกับคู่แข่งใช้บังคับได้หรือไม่

ใช้บังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีตามมาตรา 5 ศาลพิเคราะห์พื้นที่ ระยะเวลา โอกาส ประกอบอาชีพอื่นของลูกจ้าง และประโยชน์อันชอบธรรมของนายจ้าง คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8374/2559 ให้ข้อห้ามทำงานกับคู่แข่งสองปีของเจ้าหน้าที่บริหารงานขายอาวุโสใช้บังคับได้

เขียนในสัญญาว่าบริษัทไม่รับผิดชอบกรณีได้หรือไม่

ไม่ได้ผลเต็มตามถ้อยคำ มาตรา 8 วรรคหนึ่งห้ามยกข้อยกเว้นขึ้นอ้างสำหรับความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย หรืออนามัยที่เกิดจากความจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ความเสียหายอื่นใช้ได้เพียงเท่าที่เป็นธรรม และคำพิพากษา ศาลฎีกาที่ 3010/2565 ไม่ให้ ข้อยกเว้น ความ รับผิดชอบ ใน ความ ชำรุด บกพร่อง ของ รถเช่า ที่อยู่ใน สัญญาสำเร็จรูปมีผลบังคับ

ตกลงในสัญญาว่าไม่ให้ใช้ พ.ร.บ.ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมได้หรือไม่

ไม่ได้ มาตรา 11 บัญญัติว่าข้อสัญญาที่ไม่ให้นำบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ไปใช้บังคับ ไม่ว่าทั้งหมด หรือบางส่วน เป็นโมฆะ คู่สัญญาจึงสละความคุ้มครองของกฎหมายนี้ล่วงหน้าไม่ได้

เมื่อไรควรขอคำปรึกษา

ช่วงที่ควรตรวจสอบสัญญาคือก่อนนำแบบสัญญาไปใช้กับคู่ค้าจำนวนมาก และเมื่อคู่ค้าหรือลูกค้ายกพระราชบัญญัติขึ้นโต้แย้งข้อจำกัดความรับผิด ข้อห้ามแข่งขัน หรือการมัดจำ การตรวจสอบก่อนใช้ทำให้แก้ถ้อยคำได้ครั้งเดียวสำหรับสัญญาทุกฉบับที่ตามมา

เอกสยาม ชัยศรี ที่ปรึกษากฎหมาย บริษัท เอกสยาม แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด (Eksiam & Partners Co., Ltd.) ตรวจ และ ร่าง แบบ สัญญาซื้อขาย สัญญา บริการ สัญญาจ้าง ผู้บริหาร และ สัญญา ขาย กิจการ โดยพิจารณาผลของพระราชบัญญัตินี้ต่อข้อสัญญาแต่ละข้อ อ่านเรื่องที่เกี่ยวข้องได้ในบทความก่อนลงนามในสัญญา บทความสัญญาจ้างงาน และบทความสัญญาผู้ถือหุ้นก่อนร่วมทุน

เชิงอรรถ

1. พ.ร.บ.ว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 4 วรรคหนึ่ง "ข้อตกลงในสัญญาระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจการค้า หรือวิชาชีพ หรือในสัญญาสำเร็จรูป หรือในสัญญาขายฝากที่ทำให้ผู้ประกอบธุรกิจการค้า หรือวิชาชีพ หรือผู้กำหนดสัญญาสำเร็จรูป หรือผู้ซื้อฝากได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเกินสมควร เป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม และให้มีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น"

2. พ.ร.บ.ว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 10 "ในการวินิจฉัยว่าข้อสัญญาจะมีผลบังคับเพียงใดจึงจะเป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีให้พิเคราะห์ถึงพฤติการณ์ทั้งปวง รวมทั้ง (1) ความสุจริต อำนาจต่อรอง สถานะทางเศรษฐกิจ ความรู้ความเข้าใจ ความสันทัดจัดเจน ความคาดหวัง แนวทางที่เคยปฏิบัติ ทางเลือกอย่างอื่น และทางได้เสียทุกอย่างของคู่สัญญาตามสภาพที่เป็นจริง (2) ปกติประเพณีของสัญญาชนิดนั้น (3) เวลาและสถานที่ในการทำสัญญาหรือในการปฏิบัติตามสัญญา (4) การรับภาระที่หนักกว่ามากของคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง" มาตรา 11 "ข้อสัญญาใดที่มีให้นำบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ไปใช้บังคับไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน ข้อสัญญานั้นเป็นโมฆะ" มาตรา 12 "พระราชบัญญัตินี้ไม่ใช้บังคับแก่นิติกรรมหรือสัญญาที่ทำขึ้นก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ"; ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 114 ตอนที่ 72 ก หน้า 32 วันที่ 16 พฤศจิกายน 2540; มาตรา 2 ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา
3. พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 หมายเหตุท้าย พระราชบัญญัติ "เหตุผล ในการ ประกาศใช้ พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากหลักกฎหมายเกี่ยวกับนิติกรรมหรือสัญญาที่ใช้บังคับอยู่มีพื้นฐานมาจากเสรีภาพของบุคคล ตามหลักของความคิดดีสิทธิของการแสดงเจตนา ... ทำให้ผู้ซึ่งมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจเหนือกว่าถือโอกาสอาศัยหลักดังกล่าวเอาเปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง ... โดยกำหนดแนวทางให้แก่ศาลเพื่อใช้ในการพิจารณาว่าข้อสัญญาหรือข้อตกลงใดที่ไม่เป็นธรรม" ดัชนีของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ไฟล์ เผยแพร่ ที่ <https://www.opsmoac.go.th/law-files-391991791832> (ตรวจ 28 ก.ย. 2569)
4. พ.ร.บ.ว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 3 "“สัญญาสำเร็จรูป” หมายความว่า สัญญาที่ทำเป็นลายลักษณ์อักษร โดยมีการกำหนดข้อสัญญาที่เป็นสาระสำคัญไว้ล่วงหน้า ไม่ว่าจะทำในรูปแบบใด ซึ่งคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด นำมาใช้ในการประกอบกิจการของตน"
5. พ.ร.บ.ว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 4 วรรคสอง "ในกรณีที่มิใช่ข้อสงสัย ให้ตีความสัญญาสำเร็จรูปไปในทางที่เป็นคุณแก่ฝ่ายซึ่งมิได้เป็นผู้กำหนดสัญญาสำเร็จรูปนั้น"
6. พ.ร.บ.ว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 4 วรรคสาม "ข้อตกลงที่มีลักษณะหรือมีผลให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งปฏิบัติหรือรับภาระเกินกว่าที่วิญญูชนจะพึงคาดหมายได้ตามปกติ เป็นข้อตกลงที่อาจถือได้ว่าทำให้ได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น (1) ข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดที่เกิดจากการผิดสัญญา (2) ข้อตกลงให้ต้องรับผิดหรือรับภาระมากกว่าที่กฎหมายกำหนด (3) ข้อตกลงให้สัญญาสิ้นสุดลงโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร หรือให้สิทธิบอกเลิกสัญญาได้โดยอีกฝ่ายหนึ่งมิได้ผิดสัญญาในข้อสาระสำคัญ (4) ข้อตกลงให้สิทธิที่จะไม่ปฏิบัติตามสัญญาข้อหนึ่งข้อใด หรือปฏิบัติตามสัญญาในระยะเวลาที่ล่าช้าได้โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร (5) ข้อตกลงให้สิทธิคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเรียกร้องหรือกำหนดให้อีกฝ่ายหนึ่งต้องรับภาระเพิ่มขึ้นมากกว่าภาระที่เป็นอยู่ในเวลาทำสัญญา" และวรรคสี่ "ในการพิจารณาข้อตกลงที่ทำให้ได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งตามวรรคสาม จะเป็นการได้เปรียบเกินสมควรหรือไม่ให้นำมาตรา 10 มาใช้โดยอนุโลม"
7. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3010/2565 (ระบบสืบค้นคำพิพากษาศาลฎีกา <https://deka.supremecourt.or.th/> ตรวจ 28 ก.ย. 2569) กฎหมายที่ระบุ ป.พ.พ. มาตรา 193/30 472 474 549 และ พ.ร.บ.ว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 4 วรรคสาม (1) ตอนที่ 2 ว่า "แม้สัญญาจะมีข้อตกลงให้จำเลยที่ 2 ไม่ต้องรับผิดในความชำรุดบกพร่องของรถยนต์ที่เช่าอันเป็นการยกเว้นความผิดตาม ป.พ.พ. มาตรา 549 ประกอบมาตรา 472 ก็ตาม ข้อตกลงดังกล่าวเป็นสัญญาสำเร็จรูปที่จำเลยที่ 2 ซึ่งมีอำนาจต่อรองมากกว่าเป็นผู้กำหนด ทำให้จำเลยที่ 2 ได้เปรียบโจทก์เกินสมควร จึงเป็น ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม ไม่มีผลใช้บังคับ ตาม พ.ร.บ.ว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 4 วรรคสาม (1)"
8. พ.ร.บ.ว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 5 วรรคสอง "ในการวินิจฉัยว่าข้อตกลงตามวรรคหนึ่งทำให้ผู้ถูกจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพต้องรับภาระมากกว่าที่พึงคาดหมายได้หรือไม่ ให้พิเคราะห์ถึงขอบเขตในด้านพื้นที่และระยะเวลาของการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพ รวมทั้งความสามารถและโอกาสในการประกอบอาชีพการงานหรือการทำนิติกรรมในรูปแบบอื่นหรือกับบุคคลอื่นของผู้ถูกจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพ ประกอบกับทางได้เสียทุกอย่างอันชอบด้วยกฎหมายของคู่สัญญาด้วย"

9. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8374/2559 (ระบบสืบค้นคำพิพากษาศาลฎีกา <https://deka.supremecourt.or.th/> ตรวจสอบ 28 ก.ย. 2569) กฎหมายที่ระบุ พ.ร.บ.คุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 14(1) ตอนหนึ่งว่า ข้อห้ามไปทำงานกับนายจ้างอื่นที่ประกอบธุรกิจลักษณะเดียวกันหรือแข่งขันกับโจทก์ภายในกำหนด 2 ปี นับแต่สัญญาจ้างสิ้นสุดลง "เป็นสัญญาต่างตอบแทนที่รักษาสีทธิและประโยชน์ของคู่กรณีที่เป็นไปโดยชอบ ไม่เป็นการเกินสมควรหรือเอาเปรียบกันในการทำสัญญาอันจะเข้าลักษณะข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม จึงมีผลใช้บังคับกับจำเลยที่ 1"
10. พ.ร.บ.ว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 8 วรรคหนึ่ง "ข้อตกลง ประกาศ หรือคำแจ้งความที่ได้ทำไว้ล่วงหน้า เพื่อยกเว้น หรือ จำกัดความรับผิด เพื่อละเมิด หรือ ผิดสัญญาในความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย หรืออนามัยของผู้อื่น อันเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ตกลง ผู้ประกาศ ผู้แจ้งความ หรือของบุคคลอื่นซึ่งผู้ตกลง ผู้ประกาศ หรือผู้แจ้งความต้องรับผิดชอบ จะนำมาอ้างเป็นข้อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดไม่ได้" และวรรคสอง "ข้อตกลง ประกาศ หรือคำแจ้งความที่ได้ทำไว้ล่วงหน้าเพื่อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดในกรณีอื่นนอกจากที่กล่าวในวรรคหนึ่ง ซึ่งไม่เป็นโมฆะ ให้มีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น"
11. พ.ร.บ.ว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 6 "สัญญาระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพที่มีการชำระหนี้ด้วยการส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้บริโภค จะมีข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดของผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพเพื่อความชำรุดบกพร่องหรือเพื่อการรอนสิทธิไม่ได้ เว้นแต่ผู้บริโภคได้รู้ถึงความชำรุดบกพร่องหรือเหตุแห่งการรอนสิทธิอยู่แล้วในขณะทำสัญญา ในกรณีนี้ให้ข้อตกลงยกเว้น หรือ จำกัดความรับผิด นั้น มีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรม และ พอสมควร แก่กรณีเท่านั้น"
12. พ.ร.บ.ว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 7 "ในสัญญาที่มีการให้สิ่งใดไว้เป็นมัดจำ หากมีกรณีที่จะต้องรับมัดจำถ้ามัดจำนั้นสูงเกินส่วน ศาลจะลดลงให้รับได้เพียงเท่าความเสียหายที่แท้จริงก็ได้"
13. Unfair Contract Terms Act 1977 (UK) s.2(1) "A person cannot by reference to any contract term or to a notice given to persons generally or to particular persons exclude or restrict his liability for death or personal injury resulting from negligence." s.2(2) "In the case of other loss or damage, a person cannot so exclude or restrict his liability for negligence except in so far as the term or notice satisfies the requirement of reasonableness." s.2(4) "This section does not apply to (a) a term in a consumer contract ..." <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1977/50/section/2>
14. Unfair Contract Terms Act 1977 (UK) s.11(1) "... the term shall have been a fair and reasonable one to be included having regard to the circumstances which were, or ought reasonably to have been, known to or in the contemplation of the parties when the contract was made." <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1977/50/section/11>
15. BGB §305 Abs. 1 Satz 1 "Allgemeine Geschäftsbedingungen sind alle für eine Vielzahl von Verträgen vorformulierten Vertragsbedingungen, die eine Vertragspartei (Verwender) der anderen Vertragspartei bei Abschluss eines Vertrags stellt." §307 Abs. 1 Satz 1 "Bestimmungen in Allgemeinen Geschäftsbedingungen sind unwirksam, wenn sie den Vertragspartner des Verwenders entgegen den Geboten von Treu und Glauben unangemessen benachteiligen." https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/_307.html
16. BGB §310 Abs. 1 Satz 2 "§ 307 Abs. 1 und 2 findet in den Fällen des Satzes 1 auch insoweit Anwendung, als dies zur Unwirksamkeit von in § 308 Nummer 1, 2 bis 9 und § 309 genannten Vertragsbestimmungen führt; auf die im Handelsverkehr geltenden Gewohnheiten und Gebräuche ist angemessen Rücksicht zu nehmen." https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/_310.html
17. Uniform Commercial Code §2-302(1) "If the court as a matter of law finds the contract or any clause of the contract to have been unconscionable at the time it was made the court may refuse to enforce the contract, or it may enforce the remainder of the contract without the unconscionable clause, or it may so limit the application of any unconscionable clause as to avoid any unconscionable result." <https://www.law.cornell.edu/ucc/2/2-302>

18. Friedrich Kessler, "Contracts of Adhesion: Some Thoughts about Freedom of Contract," 43 Columbia Law Review 629 (1943), หน้า 631-632 "Standard contracts are typically used by enterprises with strong bargaining power. The weaker party, in need of the goods or services, is frequently not in a position to shop around for better terms, either because the author of the standard contract has a monopoly (natural or artificial) or because all competitors use the same clauses." (อ่านฉบับเต็มจาก HeinOnline 28 ก.ย. 2569)
19. Lucian A. Bebchuk and Richard A. Posner, "One-Sided Contracts in Competitive Consumer Markets," 104 Michigan Law Review 827 (2006), หน้า 827-828 "The existence of a one-sided contract does not imply that the transaction will be one-sided, but only that the seller will have discretion with respect to how to treat the consumer." (อ่านฉบับเต็มจาก HeinOnline 28 ก.ย. 2569)

